

foto: Henrik Hougaard Larsen

Handlingsplan for Markfirben i Stevns Kommune

Indholdsfortegnelse

1. Baggrund for handlingsplanen	3
2. Markfirben (<i>Lacerta agilis</i>)	3
Udseende:	3
Levesteder:	3
Levevis:	3
Trusler for Markfirben ved Stevns Klint:	4
3. Områder, som er potentielle levesteder for Markfirben	5
Overdrev – Stevns Klints oprindelige natur	5
Driftmæssig status for området ved Stevns Klint	5
Kerneområder for Markfirben	6
Nuværende arealanvendelse mellem kerneområderne	6
4. Markfirbens udbredelse i Stevns Kommune	7
5. Plan for sikring	7
Dette søges opnået ved:	8
Tiltag på langt sigt	8
6. Overvågning og information	9
7. Status for og revision af handlingsplan	9

1. Baggrund for handlingsplanen

Markfirben var tidligere udbredt over hele Europa, men arten er i tilbagegang, og det vurderes, at bestanden i Danmark er af stor betydning for artens overlevelse. Danmark har ved at tilslutte sig EF's habitatdirektiv forpligtiget sig til at overvåge arten og beskytte dyret i dets naturlige udbredelsesområde, også selv om Markfirben mange steder lokalt er hyppigt forekommende. Registrering af forekomst af Markfirben i Stevns Kommune er mangelfuld. Ved frivillige indberetninger fra offentligheden håber Stevns Kommune at få et overblik over udbredelsen, som formodes at være størst langs Stevns Klint.

Det er hensigten med handlingsplanen at gøre opmærksom på Markfirbens levesteder og samtidig målrette en forvaltningsindsats til artens fordel, så Markfirbens fremtidige overlevelse i Stevns Kommune sikres.¹

2. Markfirben (*Lacerta agilis*)

Udseende:

I Danmark findes to arter af firben: Skovfirben (også kaldet almindeligt firben) og Markfirben. Markfirben kendes fra Skovfirben ved at være større, kraftigere bygget med højt hoved og afstumpet snude. Hannerne af Markfirben kan i april til juni kendes på den grønne farve på hovedet og kroppens sider.

Der er størst chance for at se markfirbenet, når det solbader. Det sker oftest midt på formiddagen og sidst på eftermiddagen.

Levesteder:

Markfirben træffes på steder med bar og løs, gerne sandet jord. Det kan være heder, klitter, overdrev, råstofgrave og på vej- eller jernbaneskråninger. På levesteder må der gerne veksle mellem åbne, vegetationsløse sandflader, hvor dyrene kan solbade, og græs- og urteområder, hvor de kan søge skjul og finde føde.

Levevis:

Markfirben er som andre krybdyr vekselvarme og har derfor brug for hurtigt at kunne skifte mellem varme og kølige steder og dermed regulere kropstemperaturen. De solbader meget for derefter at kunne være aktiv i et kortere tidsrum, for derefter igen at solbade osv. Markfirben lever ikke jævnt spredt i landskabet, men derimod i kolonier på mindst 4-6 og op til 40 dyr. Hannen kommer frem af vinterdvalen i midten af april. Den solbader og modner herved sine sædceller. Hunnen kommer først frem i midten af maj. Her foregår parringen, og han og hun følges ad nogle dage. Efter parringen er det hunnen, der har brug for at solbade for at modne æggene. Markfirben lægger æg i modsætning til det almindelige firben (Skovfirben), der føder unger. I juni finder hunnen en bar plet med sand, som solen kan skinne på og derved udruge æggene. Her lægger hun sine 6-12 æg i 5-10 cm's dybde. De klækkes normalt i august-september, men er sommeren kold, klækkes de slet ikke. De voksne dyr går i dvale igen i september, men ungerne kan blive fremme til helt ind i november. Vinterdvalen finder sted i gange, som de ofte selv graver i skråninger, der vender mod syd. Firbenene overnatter og skjuler sig i huller, som de har overtaget fra andre dyr, eller huller som de selv har gravet. Markfirben lever af insekter især larver, græshopper og biller.²

¹ Søgaard, B. m.fl.: Overvågning af markfirben. 2008, Fagdatacenter for Biodiversitet og Terrestriske Naturdata, Danmarks Miljøundersøgelser

² <http://www.skovognatur.dk/DyrOgPlanter/Krybdyr/Markfirben.htm>

Trusler for Markfirben ved Stevns Klint:

Tilgroning:

En af de væsentligste trusler mod Markfirben er tilgroning af habitatet. Ved en tilgroning forsvinder levesteder og fødegrundlag.

Intensiv landbrugsdrift:

Brug af gødning og pesticider tæt på klintekanten medfører ændring i sammensætning af de vilde planter (vild kørvel, stor nælde, draphavre m.fl. bliver dominerende) og at fødegrundlaget for Markfirben (insekter og deres larver) reduceres.

Forstyrrelser:

Markfirben er generelt følsomme over for forstyrrelse. Derfor er det vigtigt, at der findes forholdsvis uforstyrrede områder.

Isolering af bestande:

Grundet dyrkning tæt på klintekanten over længere afstande vil de forholdsvis smalle spredningskorridorer virke begrænsende på Markfirbens migration mellem kerneområderne på klinten.

Lovgivning

Markfirben er omfattet af følgende beskyttelse:

Habitatdirektivets bilag IV:

Direktivet har til formål at sikre den biologiske diversitet ved at bevare naturtyperne samt vilde dyr og planter indenfor det europæiske fællesskabs område. Markfirben er optaget på bilag IV, som omhandler arter, der kræver streng beskyttelse. Det betyder, at arten ikke må fanges, slås ihjel eller forstyrres med vilje, og dens levesteder må ikke beskadiges eller ødelægges

Bern-konventionens liste II:

Konventionen beskytter Europas vilde dyr og planter samt deres naturlige levesteder, og de dyr der er optaget på konventionens liste II skal gives streng beskyttelse. Det betyder, at både Markfirben og Markfirbens naturlige levesteder skal sikres.

Fredet:

Markfirbenet er fredet i Danmark. Den må ikke samles ind eller slås ihjel. Mange af dens levesteder er beskyttede efter § 3 i naturbeskyttelsesloven.

Rødliste:

Den danske Rødliste er fortegnelsen over de danske plante- og dyrearter, der er blevet rødlistevurderet efter retningslinier udarbejdet af den internationale naturbeskyttelsesorganisation (IUCN). Markfirben er optaget på den danske rødliste.

Natura 2000:

EU har en overordnet målsætning om at stoppe forringelser af biodiversiteten senest i 2010. Ét af de vigtigste midler til at opfylde denne målsætning er de såkaldte Natura 2000-direktiver.

Habitat- og fuglebeskyttelsesområderne under Natura 2000 danner tilsammen et økologisk netværk af beskyttede naturområder gennem hele EU.

I Danmark kaldes områderne også for internationale naturbeskyttelsesområder, og her indgår også Ramsarområderne.

3. Områder, som er potentielle levesteder for Markfirben

Overdrev – Stevns Klints oprindelige natur

Overdrev set i historisk sammenhæng.

Tidligt i agerbrugets historie, (3. - 4. årh. e. Kr.) blev landsbyerne af mere permanent beliggenhed. Med jernleens indførelse blev det muligt at skaffe vinterfoder til husdyrene ved høslet i de fugtige engområder, mens dyrene var på sommergræsning på de tørre områder (udmarken - områder, der ikke var egnet til opdyrkning fordi de var for tørre, for stenede eller for stejle) og ageren (indmarken) blev dyrket (med gødning fra vinteropstaldningen). Der var en fin balance mellem resurserne i disse 3 områder, og indtil landboreformerne med jordudskiftningen fungerede dette system godt. I forbindelse med udskiftningen blev en stor del af overdrevene opdyrket. Lige siden har overdrevsarealet været på retur særligt de sidste 50 år. I 1996 var det samlede beskyttede (§ 3) overdrevsareal i Danmark kun på 244 km².

Overdrevs vegetation.

Kalkgræsland er en betegnelse der bruges om overdrev på kalkholdig jordbund, hvor pH ligger fra knap 7 til godt 8, med et vandindhold der gør, at jorden betegnes som halvtør til fugtig. På sådanne overdrev vil græsserne eng-havre, rød svingel og alm. hundegræs typisk være dominerende. andre hyppigt forekomne arter er håret høgeurt, humle-sneglebælg, markarve, hjertegræs, alm. knopurt, lancet-vejbred, alm. røllike, liden klokke (blå-klokke), rundbælg, nikkende limurt, bakke-tidsel, mark-bynke, vild gulerod, gul snerre, hulkravet kodriver, alm. pimpinelle, vild hør, fåre-svingel, lav tidsel, knoldet mjørdurt, liden snerre og dunet vejbred. Blandt de mere sjældne nævnes bl.a. due-skabiose og smalbladet klokke.³

Driftmæssig status for området ved Stevns Klint

Agerjord:

På ca. 80 % af klinten dyrkes jorden tæt på klintekanten. Mange steder er der kun en meget smal strimmel på ned til 2-3 m uopdyrket jord tilbage. Gødskning fremmer høj græsvækst samt arter som vild kørvel og stor nælde. Brug af pesticider dræber Markfirbens fødegrundlag. Flere strækninger langs klinten bærer præg af, at der spredes gødning ikke kun på de dyrkede arealer, men også på de udyrkede og i visse tilfælde ud over selve klintekanten. Den intensive dyrkning tæt på klintekanten hæmmer muligheden for at Markfirben og andre dyr kan benytte denne naturlige grønne korridor.

Stevns Klint Trampesti:

På lange strækninger løber stien langs klintekanten og udgøres af en smal bræmme udyrket jord. Enkelte lodsejere vedligeholder selv stien med slåning og Stevns Kommune foretager to gange årligt slåning af hele stien. Trampestien fremstår som et slidt spor i vegetationen omgivet af lav vegetation. På stien har Markfirben mulighed for solbadning, hvor vegetationen er slidt bort samt gemmesteder ved forstyrrelse. Stien virker som en spredningskorridor for Markfirben.

Hele strækningen:

Klinten rummer mange steder hylder fra tidligere kalkstensskær, samt naturlige hylder (udhæng) med overdrevsvegetation (visse steder et refugium for tidligere tiders og nu sjældne overdrevsplanter), enkelte træer og buske. De mange løse sten og blokke giver gode levesteder for firben og hugorm.

³ "Overdrev - en beskyttet naturtype" af Hans Henrik Bruun og Rasmus Ejrnæs; Miljø- og Energiministeriet, Skov- og Naturstyrelsen i 1998

Kerneområder for Markfirben

Boesdal Kalkbrud:

ca. 18 ha tidligere kalkbrud med dynger af løst affaldskalk og flint, varieret høj – lav, spredt til tæt overdrevs vegetation, stedvis med pilekrat og anden opvækst, som breder sig og truer med at skygge for firbenets naturlige levesteder. Boesdal kalkbrud henligger som rekreativt område.

Der er ingen plejeplan for området

Der foregår mange større og mindre arrangerede aktiviteter og der findes en primitiv lejrplads med to sheltre samt et multitoilet.

Koldkrigs Museum Stevnfort:

I sommeren 2008 blev museet åbnet for publikum. De åbne arealer i direkte forbindelse med museet henligger pt. som græsområder med større og mindre bevoksning. Lokalplanen for museet (Lokalplan nr. 77) foreskriver, at området skal plejes. Den konkrete plejeplan skal udarbejdes i samarbejde med bl.a. Danmarks Naturfredningsforening. Planen er endnu ikke færdig.

Området mellem klinten og museumsområdet:

Det ca. 14 ha store tidligere militære område, som ejes af Stevns Kommune (og er bortforpagtet), ligger brak. Det indeholder mange plantearter, som er at finde på overdrev. Trampestien udgør afgrænsningen mod klintekanten.

Den plejeplan der udarbejdes for Stevnfort, vil også omfatte dette område. Det vil være hensigtsmæssigt at udarbejde en plejeplan, der tager hensyn til såvel overdrevsvegetationen som Markfirben. Det bør sikres at området ikke dyrkes, gødes eller får tilført andre fremmede stoffer. Området bør afgræsses eller slås med fjernelse af næringsstofferne, så tilgroning undgås.

Stevns Fyr:

Området har ligget brak. Den nordlige del har i 2008 været afgræsset med får. Mod klintekanten er der et tæt slåenkrat.

Hele området skal ifølge plejeplanen (Lokalplan nr. 73, Bilag 6, Plejeplan) plejes med det formål, at forbedre forholdene for Markfirben og lav, lysåben vegetation (udpining af næringsstoffer)

Flagbanken:

Offentlig rasteplads med slået græsplæne og grupper af buske. Nord for rastepladsen findes en brakmark med mange overdrevsplanter. Trampestien følger klintekanten

Holtug Kridtbrud:

Ca. 5 ha, henligger efter opgivet kridtbrydning som rekreativt område (Statsskov). Overdrevsliggende, meget lav og åben vegetation, stedvis dog opvækst af ahorn og pil. Vandhul med både stor og lille vandsalamander.

Udpeget som Natura 2000 område (vandhul for Stor vandsalamander (*Triturus cristatus cristatus*)) resten af bruddet for udpræget overdrevsflora på kalkrig bund (Natura 2000-kode DK006X264).

Nuværende arealanvendelse mellem kerneområderne

Rødvig – Boesdal Kalkbrud:

Trampesti, udgør en smal bræmme langs klinten, og er den eneste fredning på klinten. (Fredning af 1957, som sikrer adgangsforhold Rødvig – Boesdal).

Boesdal Kalkbrud – Stevnfort:

Trampestien følger her et markskel. Markerne drives pt. ekstensivt med græsning.

Stevnfort – Østsjælland Museum i Højerup:

Kommunalt ejet militært område uden dyrkning, dyrkede marker og trampesti.

Højerup:

Syd for landsbyen har Østsjælland Museum et stykke brak/overdrev (med bl.a. Mælkeurt og Dunet Vejbred). Højerup Gamle Kirke m. kirkegård. Mindelunden som er parkagtig med stier, træer og græsområder.

Højerup – Stevns Fyr:

Dyrkede marker og trampesti mod klinten. Her er en forholdsvis bred klintekant med flere utilgængelige "hylder"

Stevns Fyr – Storedal:

Dyrkede marker og flere steder på denne strækning er der små skovagtige træplantninger. Trampesti. Klinten er formodentlig for stejl til at Markfirben trives.

Storedal – Lilledal:

Flere marker på denne strækning afgræsses og passes naturvenligt (bl.a. med leslåning og fjernelse af det afslåede) eller dyrkes ekstensivt. Trampesti langs klinten.

Lilledal – Omya:

Permanent græs samt dyrkede marker. Trampesti.

Omya:

Omya har lagt en del kridtaffald og overfladejord fra afgravningen tilbage i dette område. En del af området er tilbageført som mark, resten henligger uden tilført overjord som en successionsmark (et forsøg aftalt med det tidligere Storstrøms Amt) og udviklingen overvåges. Der ses en indvandring af bl.a. mange overdrevsplanter, vegetationen er af varierende højde og dækker kun delvis jordoverfladen.

Omya – Flagbanken:

Hylde langs vej til fabrikken, trampesti mellem dyrket mark og klintekant.

Stevns Natur Center – skydebanen:

Brak og levende hegn.

Skydebanen – Holtug Kridtbrud:

Dyrkede marker og levende hegn.

Holtug Kridtbrud – Bøgeskov:

Dyrkede marker og mange 3-5 rækkede plantede hegn. Klinten er nordvendt og næppe særlig attraktiv for Markfirben.

4. Markfirbens udbredelse i Stevns Kommune

Markfirbens udbredelse i Stevns Kommune er ikke kendt i detaljer. Stevns Kommune har i 2008 via frivillige registreringer samt tidligere viden, forsøgt at få et billede af bestanden af Markfirben. Arten træffes bl.a. ved Stevns Klint, fra Rødvig i syd og til Bøgeskov i nord. Arten findes måske også på andre lokaliteter eks. Odden ved Tryggevælde Å's udløb.

Der er dog store variationer i forekomsten af Markfirben langs Stevns Klint. Områderne Boesdal Kalkbrud og Holtug Kridtbrud huser store bestande, hvorimod de dyrkede områder tæt på klinten, kun huser et begrænset antal individer.

5. Plan for sikring

Målet for handlingsplanen er at sikre Markfirben en gunstig bevaringsstatus, så arten på langt sigt kan opretholde en levedygtig bestand i Stevns Kommune. Desuden skal handlingsplanen fremme kendskabet til Markfirbens levevis, udbredelse samt bestandens tilstand.

Dette søges opnået ved:

Spredningskorridorer:

Ud over trampestien er også markskel og levende hegn mulige spredningskorridorer. Der bør informeres om dette til ejere og brugere, så der kan tages de for Markfirben nødvendige hensyn. Der er et enkelt sted, hvor korridoren er afbrudt. I forbindelse med Omya's kridtbrud er klinten afbrudt. Fra stranden og til Hærvejen. Eneste mulighed for passage er langs stranden eller over asfalten foran fabriksbygningerne. Så måske er det rigtigst at betragte det som to adskilte bestande.

Forstyrrelse:

Massiv og permanent forstyrrelse af Markfirben fortrænger arten. Derfor skal der ved behandling af ansøgninger om ændringer og aktiviteter i Markfirben-områder tages hensyn til arten.

Drift og pleje:

Dyrkede områder tæt på klinten: Stevns Kommune vil via oplysning gøre landmændene opmærksomme på, at det er uønsket og skadeligt for den naturlige flora og fauna inkl. Markfirben at bruge gødning og pesticider tæt på klintekanten. En gødnings- og sprøjtefri zone på 10 - 20 meter langs klinten vil være til fordel for bestanden.

Områder, hvor Stevns Kommune er lodsejer:

Boesdal Kalkbrud:

Området nærmest Rødvig friholdes for arrangementer ud over brug af shelters. Der ønskes en plejeplan for området, som skal sikre, at områder med spredte sten og blokke ikke tildækkes af vegetation og at området ikke udvikler sig til krat eller skov.

Stevnsfort og omkringliggende områder:

Uden for fortet ligger ca. 14 ha som ejes af Stevns Kommune. Området er i dag delvist forpagtet ud til lokale landmænd. Der udarbejdes en plejeplan for Koldkrigsmuseum Stevnsfort, som også vil omfatte området mellem klinten og museet. Området kan forsat bortforpagtes, men under forudsætning af, at det bevarer sin nuværende status som uopdyrket, at det afgræsses eller slås en gang årligt i sensommeren og at der ikke gødskes eller anvendes pesticider. De nuværende forpagtningsaftaler ophører ultimo 2009. Det sikres at plejeplanen jf. lokalplan 77 (Stevnsfort) udmøntes.

Stevns Fyr:

Stevns Kommune sikrer at plejeplanen jf. lokalplan nr. 73, bilag 6, følges.

Bekæmpelse af invasive arter:

Arter som rynke rose, kæmpe bjørneklo og japansk pileurt. Stevns Kommune vil løbende holde øje med udviklingen af de invasive arter langs hele klinten. I det omfang det viser sig nødvendigt, vil kommunen foretage bekæmpelse.

Privatejede områder:

Storedal og Lilledal:

Det anbefales, at der foretages en rydning af træer, som er vokset op i løbet af de sidste årtier og skygger for potentielle levesteder for Markfirben. Områderne bør på længere sigt plejes, så de fremstår med den for overdrev naturlige flora og fauna. Derved vil forholdene for Markfirben forbedres.

Tiltag på langt sigt

På længere sigt vil kommunen arbejde for, at de nuværende kerneområder for Markfirben forbedres og at der bliver bedre spredningskorridorer mellem kerneområderne. Kommunen vil undersøge i hvilket omfang, det vil være muligt at etablere nye kerneområder langs klinten. Nye kerneområder vil sikre en bedre spredningen og et større bestandsgrundlag for arten.

Det tilstræbes, at der hvert år udarbejdes en brugs- og plejeplan for et enkelt kerneområde, indtil der er planer for alle kerneområderne.

Der vil med fordel kunne etableres en bredere udyrket zone langs klinten, på f.eks. 20 m. hvor vegetationen holdes lav og lysåben. De næringsstofpåvirkede områder bør udpines, således at den for klinten naturlige flora igen bliver dominerende.

6. Overvågning og information

Stevns Kommune vil udarbejde en plan for overvågning af Markfirben, gennemføre plejeplaner m.v., samt udarbejde et motiverende informationsmateriale, som gør opmærksom på Markfirben og artens behov for hensyntagende jordbrugsdrift (dette udsendes til lodsejere langs Stevns Klint).

Offentligheden inddrages ved information via kommunens hjemmeside og dagspressen, og frivillig indrapportering af observationer af Markfirben.

Overvågning: indberetninger om observationer skal indsamles og gøres tilgængelige (f.eks. i en MapInfo-tabel)

7. Status for og revision af handlingsplan

Til løbende at følge og bedømme de initiativer, som handlingsplanen medfører, anbefales at kommunen løbende dog senest efter 5 år gør status over bestanden af Markfirben og efterfølgende vurderer om der skal ændres på virkemidlerne.

bilag: http://www.dmu.dk/NR/rdonlyres/8BDCCE55-CA68-469A-A222-83C23651E5B5/58273/TA16_Markfirben_v10_DMU_1408_godkendt1.pdf